

логопеда або музичного керівника («Пальчики та ручки», «Кульки», «Каравай» та інші.). Ігри зі співом розвивають у дітей розуміння до мовлення, так як вони повинні виконувати ті чи інші дії відповідно інструкції дорослого. На початку навчання доцільно одночасно з промовлянням слів показувати відповідні їм рухи.

Навіть якщо діти розуміють не всі слова пісні, вони орієнтуються на рухи дорослого, копіюють їх. Особлива роль в пісеньках відводиться словам: «Тихіше, тихіше», «вище, вище, вище». Слова «тихіше, тихіше, тихіше» вчать дітей прислуховуватись, тобто сприяють формуванню довольної активності. Слова «вище, вище, вище» дозволяють дітям зрозуміти порівняльну ступінь, і, розуміючи граматичне значення слова, вони піднімають руки вгору, іноді навіть піднімаючись навшпиньки.

Починаючи з першого року навчання проводяться також **ігри – драматизації** «Курочка ряба», «Ріпка», «Колобок», «Теремок», «Три ведмеді» і т.п. В цих іграх частина тексту промовляється дітьми, а частина – дорослими. При цьому спочатку діти промовляють часто повторювані слова казок, наприклад, «Тягнуть-потягнуть» (казка «Ріпка»), пісеньку Колобка, «тук-тук», «Хто там?» (казка «Теремок»).

Висновки. Корекційна робота над невірним звуком визначає певну послідовність: підготовчі вправи, постановка звука, автоматизація та диференціація звука ізольовано, в складах, в словах, в реченнях та в самостійній мові. Послідовність корекційної роботи – головний принцип, якого ми притримуємося при підборі ігор для логопедичної роботи з дитиною.

Підготовчі ігри визначають підготовку органів мови і слуху дитини для правильного звуку і в правильному артикуляційному укладі, необхідному для його відтворення. Тому на першому місці стоять ігри на розвиток слуху. Підбір ігор іде в чіткій послідовності: спочатку для розвитку слухової уваги, тобто уміння розрізняти немовленнєві звуки за їх звукочастотними властивостями; потім для розвитку мовленнєвого слуху, тобто уміння чути складові частини слова.

В кінці слід відмітити, що гра – це не самоціль, а засіб впливання на дитину,

ланка в загальній системі її виховання. Тому гра, яку проводять з корекційною метою, завжди повинна зберігати позитивний вплив на всі сторони психофізичного розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воспитание детей раннего возраста / [под ред. Г. М. Ляминой] – М., 1974.
2. Левина Р. Е. Об эмоциогенных факторах заикания, возникающих в процессе формирования произвольной речи // Дефектология. – 1981. – № 1. – С. 7-13.
3. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина. – М., 1986.
4. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта / В. С. Мухина. – М., 1981.
5. Основы теории и практики логопедии / [Под ред. Р. Е. Левиной] – М., 1968.
6. Развитие речи детей дошкольного возраста / [Под ред. Ф. А. Сохина] – М., 1976.
7. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М., 1978.

УДК 159.952+612.821.2]376.1–056.264–053.4

Л. О. Коваленко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

Л. В. Мороз

к.п.н., доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ УВАГИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються особливості уваги у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення, та погляди науковців щодо впливу мовлення на розвиток уваги.

В статье рассматриваются особенности внимания у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи, и взгляды ученых относительно влияния речи на развитие внимания.

This article discusses features of attention in preschool children with speech underdevelopment communities, and views of scientists about the impact of the speech on the development of attention.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, увага, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, внимание, дети дошкольного возраста.

Keywords: general underdevelopment of speech, attention, children of preschool age.

Постановка проблеми. Вперше теоретичне обґрунтування проблеми загального недорозвитку мовлення (ЗНМ) було здійснено в результаті багатоаспектних досліджень різних форм мовленнєвої патології в дітей дошкільного та шкільного віку, проведених Р. Є. Левіною і колективом наукових співробітників НДІ дефектології, нині НДІ корекційної педагогіки (Никашина Н. А., Каші Г. А., Спірова Л. Ф., Жаренкова Г. М., Чевельова Н. А., Чіркава Г. В., Філічева Т. Б. та ін.).

Відомо, що діти із загальним недорозвитком мовлення – це діти з різними складними мовленнєвими розладами, при яких порушуються всі компоненти мовленнєвої системи, що відносяться до звукової і смислової сторони, за нормального слуху й інтелекту [1].

Для дітей із ЗНМ характерні не тільки порушення мовленнєвої системи, а й недостатня сформованість вищих психічних функцій, зокрема порушення уваги [2].

Наразі є актуальними проблеми розвитку уваги і проведення корекційної роботи з дітьми, що мають порушення мовлення. Однак рекомендації для логопедів і педагогів з даних питань відносяться в основному до початкової школи і не висвітлюють досвід організації роботи з дітьми дошкільного віку, хоча на сьогоднішній день для подальшого успішного навчання необхідно раннє виявлення і корекція порушень уваги вже у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціальної психологопедагогічної літератури дає можливість стверджувати, що увага – це головна умова здійснення пізнавальних процесів, вона, не будучи самостійним процесом, становить невід’ємну частину властивостей різних видів діяльності. Увага характеризується великою кількістю властивостей або якостей, а також є складною функціональною структурою і взаємозв’язком основних властивостей.

О. Н. Усанова, Ю. Ф. Гаркуша стверд-

жують, що психічні процеси – увага, пам’ять, мислення, уява – опосередковані мовленням. Відхилення в розвитку мовлення негативно впливають на психічний розвиток дитини, затримують формування пізнавальних процесів, ускладнюють спілкування з оточуючими та перешкоджають формуванню повноцінної особистості [8].

Численні дослідження, спрямовані на вивчення особливостей розвитку уваги в дітей із порушенням мовлення відображені в наукових працях Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, Н. Ф. Добриніна, А. В. Запорожця, О. Н. Леонтьєва, Д. Б. Эльконіна. Вони вказують на тісний взаємозв’язок уваги з мовленням. Чим краще розвинене мовлення в дітей, тим раніше формується увага.

Отже, проблема особливостей розвитку уваги в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ є актуальною.

Мета статті – висвітлити особливості уваги дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Увага – це особлива форма психічної діяльності, яка виявляється у спрямованості та зосередженості свідомості на значущих для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або власних переживаннях [4].

Серед психічних явищ увага займає особливе місце, вона не є самостійним психічним процесом і не відноситься до властивостей особистості. Увага виступає в житті людини як сторона психічної діяльності, вона є необхідною передумовою успішного придбання знань, якості та продуктивності праці людини [3].

Дослідження в області логопедії та спеціальної психології показують, що недорозвиток мовлення негативно позначається на формуванні пізнавальної діяльності дітей, на становленні їх особистісних якостей (Р. Є. Левіна, І. Т. Власенко, О. Н. Усанова, Л. С. Цветкова та ін.).

Дану точку зору повністю підтверджує концепція Л. С. Виготського про структуру провідного дефекту. Відповідно якої недорозвинення мовленнєвої функції в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ носить первинний характер, а пізнавальні процеси порушуються вторинно внаслідок чого, їх формування і функціонування набуває дефіцитного характеру [2].

Т. Б. Філічева та Г. В. Чиркіна відзначають знижений рівень розвитку основних властивостей уваги в дітей із загальним недорозвитком мовлення, зокрема: недостатня стійкість уваги, труднощі включення, розподілу і перемикання уваги [9].

А. В. Ястребова вказує, що для всіх дітей із загальним недорозвиненням мовлення характерний знижений рівень розвитку основних властивостей уваги. Так, наприклад, порушення уваги проявляється у таких дітей в наступному: вони важко відтворюють порядок розташування навіть чотирьох предметів після їх перестановки; не помічають неточностей в малюнках; не завжди виділяють предмети або слова по заданій ознаці. Також вона вказує: «Для всіх дітей із загальним недорозвиненням мовлення характерний знижений рівень розвитку основних властивостей уваги. В більшості дітей відзначається недостатня стійкість, труднощі включення, розподілу і перемикання уваги» [10].

Дані С. Ю. Коноплястої свідчать, що стабільність темпу діяльності у дошкільників із ЗНМ має тенденцію до зниження в процесі роботи. Розподіл уваги між вимовлянням і практичною діяльністю виявляється важким завданням. При цьому в дітей переважають мовленнєві реакції уточнюючого і констатувального характеру, тоді як у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком спостерігаються складні реакції супроводжуючого характеру і реакції, що не відносяться до дії, виконаної в даний момент. У дітей із ЗНМ помилки уваги присутні протягом усієї роботи і не завжди самостійно ними помічаються й усуваються.

У дітей дошкільного віку із ЗНМ всі види контролю за діяльністю (попереджувачий, поточний, наступний) є часто несформованими або значно порушені причому найбільше страждає попереджувачий контроль, який пов'язаний із аналізом умов завдання, і поточний контроль (у процесі виконання завдання). Особливості довільної уваги у дітей із ЗНМ яскраво проявляється в характері відволікань [5].

В. І. Селіверстова, вивчаючи особливості уваги в дітей із загальним недорозвитком мовлення дійшла висновку, що таким дітям властиві:

- нездатність зберігати увагу: дитина не може виконати завдання до кінця;
- зниження вибіркової уваги, нездатність зосередитися на предметі;
- підвищене відволікання: при виконанні завдань діти метушаться, часто переключаються з одного заняття на інше;
- зниження уваги в незвичних ситуаціях, коли необхідно діяти самостійно.

О. В. Трошин, Є. В. Жуліна стверджують, що увага в дітей з мовленнєвим недорозвитком характеризується низкою особливостей: нестійкістю, більш низьким рівнем показників довільної уваги, труднощами в плануванні своїх дій. Насамперед такі діти насилу зосереджують увагу на аналізі умов, пошуку різних способів і засобів у вирішенні завдань; їм набагато складніше зосередитися на виконанні завдання в умовах словесної інструкції (при цьому спостерігається більша кількість помилок, пов'язаних з порушенням грубих диференціювань за кольором, формою, розташуванням фігур) [7].

Посилаючись на дослідження своїх колег Л. В. Кузнецова, зазначає, що залежно від модальності подразника у дітей із ЗНМ виявляються відмінності в прояві довільної уваги. Так, дітям дошкільного віку із мовленнєвим недорозвитком набагато важче зосередити увагу на виконанні завдання в умовах словесної інструкції, ніж в умовах зорової [6].

Висновки. Отже, існує тісний зв'язок уваги з мовленням, оскільки порушення уваги негативно впливає на протікання всіх пізнавальних процесів і знижує ефективність оволодіння мовленням.

Для старших дошкільників із ЗНМ характерний знижений рівень розвитку основних властивостей уваги. Відзначається недостатня стійкість уваги, труднощі включення і переключення уваги, обмежені можливості її розподілу, ще важче діти зосереджуються і утримуються увагу. Так само характерні порушення функції довільної уваги і недостатня концентрація на істотних ознаках предметів.

Необхідно відзначити недостатність досліджень уваги у дітей із ЗНМ в теорії та практиці корекційно-логопедичної діяльності, що і вимагає подальшого опрацювання як ряду теоретичних положень, так і проведення практичних досліджень.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в розробці теоретико-методичного обґрунтування змісту та організаційних форм діяльності логопеда щодо профілактики і корекції порушень уваги в дошкільників із ЗНМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Л. С. *Логопедия: Учеб. для студентов дефект. фак. пед. ин-тов.* / Л. С. Волкова, Р. И. Лалаева, Е. М. Мастюкова и др. [Под ред. Л. С. Волковой]. – 2-е изд. – М.: Просвещение: Владос, 1995. – 384 с.
2. Выготский Л. С. *Педагогическая психология* // [Под ред. В. В. Давыдова]. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Гальперин П. Я. *Экспериментальное формирование внимания* / П. Я. Гальперин, С. Л. Кабыльницкая. – М.: Изд-во МГУ, 1974. – 102 с.
4. Калягин В. А. *Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* / В. А. Калягин – М.: Академия – 2007. – 320 с.
5. Конопляста С. Ю. *Логопсихология : навч. посіб / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; [за ред. д-ра пед. наук, проф. М. К. Шеремет].* – К.: Знання, 2010. – 294 с.
6. *Основы специальной психологии: Уч. пособ. для студ. средних пед. учебн. заведений* / [Под ред. Л. В. Кузнецовой]. – М., 2002. – С. 235-241.
7. Трошин О. В. *Логопсихология: Учебное пособие* / О. В. Трошин, Е. В. Жулина. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – 256 с.
8. Усанова О. Н. *Особенности произвольного внимания детей с моторной алалией // Недоразвитие и утрата речи* / О. Н. Усанова, Ю. Ф. Гаркуша. – М., 1985. – С. 27-35.
9. Филочева Т. Б. *Подготовка к школе детей с общим недоразвитием речи в условиях специального детского сада* / Т. Б. Филочева, Г. В. Чиркина – М.: Просвещение, – 2000. – 280 с.
10. Ястребова А. В. *Учителю о детях с недостатками речи* / А. В. Ястребова, Л. Ф. Спирина, Т. П. Бессонова. – М.: АРКТИ, – 1996. – 159 с.

УДК 376.1-056.264-
053.4:[81:373.422:81:276.3]

О. М. Ковальова

*студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія».*

І. В. Кравченко

*викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

ФОРМУВАННЯ АНТОНІМІЧНОГО СЛОВНИКА У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

У статті висвітлено особливості формування антонімічного словника у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення ІІІ рівня.

В статье рассмотрены особенности формирования антонимического словаря у старших дошкольников с общим недоразвитием речи ІІІ уровня.

The article highlights the features of formation antonymic vocabulary in the older preschoolers with general speech underdevelopment of the Third.

Ключові слова: антоніми, антонімічний словник, корекційна робота, логопедичні заняття, загальний недорозвиток мовлення.

Ключевые слова: антонимы, антонимический словарь, коррекционная работа, логопедические занятия, общее недоразвитие речи.

Keywords: antonyms, antonymic dictionary, correction, speech therapy sessions, the general underdevelopment of speech.

Постановки проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про збільшення кількості дітей дошкільного віку у яких спостерігаються порушення усного мовлення, що зумовлює труднощі в оволодінні програмами навчання і виховання. Від рівня сформованості мовлення, зокрема, фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін, залежить рівень опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, вміннями і навичками відповідно програмових вимог.

Одним із основних критерій визначення рівня розвитку мовлення є сформованість лексичного складу мовлення дошкільника. Лексика (словник) розвивається поступово в ході мовного